

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Петленко І.В.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ФІЛОСОФІЯ Й ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ С. РАДХАКРІШНАНА

На теренах вітчизняного наукового простору С. Радхакрішнан найбільш відомий як автор двотомної праці «Індійська філософія». Та на цьому не обмежується коло його інтересів. Погляди мислителя поступово оформлюються в систему «вічної релігії», із позиції якої і аналізується спадщина мудреців давньої Індії. Дана система формувалася у руслі неоведантизму. Хоча впливи такої потужної даршани як веданта та її послідовників уже періоду ХІХ-ХХ століття на доробок С. Радхакрішнана становлять окрему проблемну сферу для майбутнього дослідження.

Свою систему дослідник будує як місток між традиціями Сходу та Заходу. І цей місток може бути збудований на релігійному фундаменті. Відмінність у розумінні ролі і місця релігії в цих культурах починається лише з епохи Відродження. «Характерно, що Радхакрішнан взагалі не вважає за можливе жорстке протиставлення Заходу та Сходу (навіть у Новий час), стверджуючи (в дусі популярного в індійській думці принципу «все в усьому»), що і в наші дні можна лише говорити про західно-східний та східно-західний типи культурних установок (до того ж не статичних, а динамічних, взаємообумовлених і взаємоперехідних)» [3, с. 226].

Побудована С. Радхакрішнаном система постає як філософський синтез. Вся виконана ним робота спрямована на встановлення діалогу двох потужних традицій. Його розвідки в сфері індійської філософії спрямовані на встановлення умов найбільш коректного взаєморозуміння індійської та європейської культур.

В 1957 році він видає книгу «A source book in Indian philosophy» («Джерела індійської філософії»). Вона виходить під редакцією самого С. Радхакрішнана та Ч. А. Мура. Ще в передмові автор наголошує на цілях, поставлених перед ним, що вмотивувати саме такий стиль викладу матеріалу: «Ці «Джерела індійської філософії» виконують два взаємопов'язані завдання, а саме, ознайомлення західних читачів з основним джерельним матеріалом, що репрезентує усі основні філософські системи та перспективи Індії, не лише в їх первісному і найбільш релігійному плані» [4, с. 7].

У цій роботі чітко вимальовується методологічна стратегія С. Радхакрішнана, яка була раніше більш детально представлена в «Індійській

філософії». Автор поступово підводить читача до розкриття глибин філософської думки Індії, починаючи з ведичного періоду, через епоси до формування ортодоксальних та неортодоксальних систем.

Варто зазначити, що увага зосереджується не лише на стародавності. Останні розділи книги присвячені «коментаторській думці» Ш. Ауробіндо та С. Радхакрішнана. В цій частині, написаній Ч. А. Муром, знаходимо наступну характеристику творчості С. Радхакрішнана: «Інтерпретуючи, очищаючи, і поширюючи мудрість давньої індійської традиції, і дивлячись на істину і дійсність із загальної перспективи мудрості Сходу і Заходу, Радхакрішнан надає людині всебічну філософію духу, яка цілком може стати основою майбутнього миру в усьому світі і єдності всього людства» [4, с. 611].

Що ж стало поштовхом до побудови концепції історії філософії цим видатним індійським мислителем? Зрозумівши мотиви, можна краще прояснити принципи її побудови та методологічні настанови.

Відповідь на поставлене питання знаходимо в «Моїх пошуках істини». До вивчення індійської філософії його підштовхнули закиди в її бік з боку вчених, що орієнтовані європоцентристськи. При чому не лише на теренах західного світу, але й самій Індії. Цю філософію критикували з різних позицій та за різні недоліки. Найбільшим предметом критики стали відсутність етики, містицизм та спіритуалізм, догматизм та схоластичність, відсутність чіткої методологічно оформленої теорії пізнання.

Уже на початкових етапах студій в галузі історії філософії Індії С. Радхакрішнан виявив брак джерел та недостатній рівень дослідження теми навіть в університетах та наукових колах Індії. Спадщина вітчизняної філософської думки була білою плямою. Саме тому мислитель взяв курс на відновлення традиції та виявлення цінності тієї релігійно-філософської традиції, що стала колискою величної культури.

Поетапна еволюція ідей та досягнення в цій галузі є окремою темою для історико-філософського дослідження. Адже побудова концепції історії філософії це справа не одного дня. Поступове заглиблення в недра традиції дозволило С. Радхакрішнану не лише написати підручники, що стали класичними для навчальних дисциплін, пов'язаних з філософією Індії, а і створити власну систему (про яку вже згадувалося вище – «вічну релігію»). Він переклав англійською такі пам'ятки індійської думки як Бхагаватгіта, Дхаммапада, Брахма-сутри, деякі упанішади та багато іншого, додавши свої власні коментарі та пояснення.

Таким чином, дослідник заклав основи «термінологічного мосту» між двома культурними традиціями. А це чи не найголовніший його вклад. Проблема перекладу та тлумачення багатьох понять, навіть таких поширених і вживаних як, наприклад, Атман і Брахман, і сьогодні залишається актуальною.

С. Радхакрішнан сміливо почав долати мовний бар'єр. І його успіхи важко переоцінити. Але залишаючи тему мовної адаптації та перекладу ключових понять індійської філософії для подальших більш глибоких розвідок відзначимо, що результати інтелектуальної діяльності індійського філософа мали великий

вплив на наукову спільноту. Саме завдяки його зусиллям в 1936 році в Оксфордському університеті відкривається кафедра релігії та етики Сходу, яку до 1952 року очолював сам С. Радхакрішнан. В цьому ж університеті з 1936 по 1938 роки він читав курс лекцій, які були пізніше оформлені в книгу «Східні релігії та західна думка». Це ще раз акцентує увагу на його прагненні виявити спорідненість двох духовних традицій та їх місце в світовій культурі.

Завдання, що поставив перед собою філософ потребувало подолання бар'єрів різного типу. Зокрема, мови (про що вже зазначалося вище), відмінності між типами раціональності тощо. Тож починає він із зближення термінів філософія («любов до мудрості») та даршана («бачення»): «Взагалі «даршани» означають критичний виклад, логічний розгляд чи філософську систему...даршана не є інтуїцією, як би багато спільних з нею рис вона не мала» [1, с. 31].

Головним об'єднуючим чинником виступає та роль, яку відігравала даршана та філософія в культурі: «Філософія, в широкому сенсі цього слова, є невидимою основою, на якій базується уся структура цивілізації. Це душа, яка повільно будує собі тіло. Вона допомагає цивілізаціям усвідомити їх цінність, сенс життя та цілі» [2, с. 27].

Але для виявлення спорідненості потрібне теоретичне підґрунтя, що представлення дослідженнями джерельної бази обох традицій. Саме тому С. Радхакрішнан створює власну концепцію історико-філософського процесу. Оскільки він стоїть на позиціях неоведантизму, а конкретніше адвайти-веданти, то увесь поступ розуміє як моністичну еволюцію, що проявляється формами безлічі філософій. Та її ціль єдина, хоча засоби залежать від кожного окремого людського розуму та світоглядних позицій.

Список використаних джерел:

1. Ганди И. Вечная Индия // Открытие Индии: Философские и эстетические воззрения в Индии XX в. – М., 1987.
2. Костюченко В. С. Классическая веданта и неоведантизм. – М.: Мысль, 1983.
3. Радхакришнан С. Индийская философия. Том 1. – М., 2005.
4. S. Radhakrishnan, C. A. Moore A source book in Indian philosophy. – Princeton, New Jersey, Princeton university press, 1957.